

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ”

Centru și periferie.

**O istorie orală a comunităților de Romi la granița dintre spațiul
rural și cel urban în Transilvania postbelică**

Conducător de doctorat:

Prof. Univ. Dr. Doru Radosav

Student-doctorand:

Săcărea (căs. Nistor) Diana-Alexandra

Cluj-Napoca
2018

CUPRINS

INTRODUCERE	4
<i>Repere istoriografice</i>	6
<i>Metodologie</i>	23
<i>Structura tezei de doctorat</i>	33
CAPITOL 1. Sedentarizarea forțată a comunităților de Romi din Transilvania în perioada comunistă	37
1.1. <i>Populația Romă din România în cea de-a doua jumătate a secolului XX</i>	41
1.2. <i>Comunitățile de Romi nomazi și deportarea lor în Transnistria</i>	45
1.3. <i>Legislația comunistă și politica de sedentarizare</i>	50
1.4. <i>Nomadismul – povești de viață ale comunităților de Romi cortorari din Transilvania</i>	59
1.5. <i>Comunitățile de Romi nomazi. Nostalgia</i>	61
1.6. <i>Comunitățile de Romi din Transilvania și colectivizarea. Munca la C.A.P.</i>	63
1.7. <i>Renunțarea la viața nomadă</i>	67
1.8. <i>Campaniile de alfabetizare și școala obligatorie</i>	70
1.9. <i>Comunitățile de Romi nomazi și semi-nomazi în anii 1970 și 1980</i>	74
1.10. <i>Tradiții învechite. „Modernizarea” comunităților de Romi cortorari</i>	76
1.11. <i>Concluzii</i>	87
CAPITOL 2. Romi în casele săsești: politică a statului comunist sau oportunitate?	89
2.1. <i>Romii din casele săsești abandonate după finele celui de-al Doilea Război Mondial</i>	92
2.2. <i>Romii așezați în casele săsești de către autoritățile locale în perioada comunistă</i>	95
2.3. <i>Romii relocați în casele săsești locuite de către proprietari</i>	102
2.4. <i>Romii evanghelici din satul Uila, județul Mureș</i>	107
2.5. <i>Romii în foste orașe săsești din Transilvania în anii 1970 și 1980</i>	111
2.6. <i>Concluzii</i>	116

CAPITOL 3. „Viața parazitată”. Populația Romă și politica de sistematizare	117
3.1. <i>Politicile de urbanizare, industrializare și sistematizare din perioada comunistă</i>	119
3.2. <i>Viața parazitată. Rapoarte despre comunitățile de Romi în România comunistă</i>	126
3.3. <i>Romii în orașele din Transilvania în perioada comunistă: locuire și viața cotidiană</i>	136
3.4. <i>Concluzii</i>	153
CAPITOL 4. Mobilități și migrație ca stil de viață. Comunitățile de Romi din Transilvania în timpul regimului comunist	155
4.1. <i>Viața de zi cu zi a Romilor meșteșugari. Legislația comunistă în privința drepturilor și responsabilităților meșteșugarilor</i>	157
4.2. <i>Între compromis și opoziție. Romii și activitățile ilicite în perioada comunistă</i>	165
4.3. <i>Romii și negocierea cu autoritățile comuniste. Autorizații meșteșugărești</i>	170
4.4. <i>Concluzii</i>	176
EPILOG. O poveste de viață de un secol. Război, pace și viața de zi cu zi a unui veteran de război Rom din Transilvania	178
CONCLUZII.....	189
ANEXE.....	194
ANEXA A.....	194
ANEXA B	196
ANEXA C	197
ANEXA D.....	200
ANEXA E	207
ANEXA F.....	209
ANEXA G.....	240
BIBLIOGRAFIE.....	265
<i>Lucrări generale, articole și studii.....</i>	265
<i>Interviuri de istorie orală citate în teza de doctorat</i>	277
<i>Arhive</i>	280

Cuvinte cheie: comunitățile de Romi, comunism, sedentarizare, case săsești, sistematizare, mobilitate/ migrație, centru și periferie

Finalul celui de-al Doilea Război Mondial și perioada imediat următoare se caracterizează prin numeroase schimbări care au avut loc la nivelul comunităților de Romi nomazi, semi-sedentari și sedentari din România în ceea ce privește mobilitatea, condițiile de locuit și stilul de viață. Aceste mutații aduc în discuție atât spațiul rural cât și cel urban, centrul și periferia. Un concept particular imaginii comunităților de romi din România și implicit din Transilvania este cel al marginalității – mici comunități de Romi s-au stabilit la marginea satelor și orașelor, fiind des percepute ca „moșteniri” din trecut. În acest sens, prezenta cercetare intitulată „Centru și periferie. O istorie orală a comunităților de Romi la granița dintre spațiul rural și cel urban în Transilvania postbelică” își propune să prezinte viața de zi cu zi a comunităților de Romi din Transilvania în perioada comunistă în direcția spațiu/habitat, mobilități și migrație, relația cu autoritățile comuniste (locale și centrale), toate acestea plasate într-o permanentă relație de centru-periferie. În această abordare, capitolele lucrării de față compun o imagine a comunităților de Romi din Transilvania postbelică, în care acestea sunt plasate într-o permanentă relație cu centrul. Astfel, binomul centru-periferie este prezent la mai multe niveluri: pe de o parte, relația dintre statul comunist și comunitățile de Romi, respectiv relația dintre instituțiile statului comunist (înțelese ca centru) și cartierele de romi, „țigăniile” (plasate într-o periferie teritorială și, de asemenea, percepute ca periferie); în al doilea rând, un alt nivel de analiză este acela al relației dintre principalele evenimente istorice ale secolului al XX-lea (înțelese ca centru) și populația de etnie Romă (văzută ca periferie); în final, teza își propune să prezinte relația centru-periferie din punct de vedere teritorial și să sublinieze implicațiile sociale ale acestui binom în termeni de locuire a Romilor, prin analiza istoriilor din periferie și centru, a istoriilor despre periferie și centru, precum și a istoriilor discriminării, aculturației și integrării acestora. Considerând că „centrul” și „periferia” pot indica mai mult decât un spațiu geografic (regiuni, orașe, sate), ci și oameni, instituții, țări sau evenimente și, în același timp, aplicând teoria lui Immanuel Wallerstein, în care centrele puternice și bogate domină și exploatează periferiile slabe și sărace, cercetarea de față extrapolează și analizează relația dintre periferie, înțeleasă ca populația/ comunitățile de Romi, și centru, perceput ca statul comunist și instituțiile sale.

Lucrarea examinează schimbările pe care comunitățile de Romi le-au întâlnit de-a lungul perioadei comuniste în Transilvania în ceea ce privește spațiul și locuirea, precum și o serie de alți factori care se succed acestor schimbări: condițiile de locuit, relațiile în interiorul comunităților (relațiile cu autoritățile, cu alte etnii și/ sau cu alte comunități de Romi), dinamica economică, tradițiile și obiceiurile, ocupațiile, stilul de viață, mobilitatea și migrația etc. În ceea ce privește locuirea Romilor, cercetarea ia în considerare locul în care trăiesc comunitățile de Romi (ca locație statică, analizată din punct de vedere geografic), precum și spațiul pe care îl locuiesc (ca locație dinamică construită social). În acest context, există mai multe spații: spațiul Romilor (plasat fie periferic, fie central) care se confruntă cu alte spații existente în apropiere, în măsura în care spațiile sociale se interpenetrează reciproc și/ sau se suprapun unul cu celălalt. Această ciocnire de spații reprezintă de fapt un cadru natural în care are loc schimbul de cunoștințe, obiceiuri, limbă, valori etc. – acest proces poate fi văzut ca o înțelegere reciprocă vis-à-vis de teritorialitate, o conviețuire impersonal negociată a spațiului ca teritoriu mai larg, cum ar fi un sat sau un oraș. Această interpretare poate fi susținută de multiple exemple din Transilvania, unde multiculturalismul a fost și este încă unul dintre atributele sale definitorii. În ceea ce privește epoca comunistă, în ciuda eforturilor depuse de autoritățile comuniste locale și centrale întru omogenizarea societății românești, comunitățile de Romi au reușit să supraviețuiască și, uneori, să își păstreze spațiile în care trăiau. În acest sens, fenomenele de aculturație, integrare și asimilare sunt considerate rezultatul schimbărilor impuse acestor comunități de Romi de către regimul comunist. În contextul sedentarizării Romilor, diferite identități culturale (care cuprind valori, tradiții și practici sociale) s-au întâlnit, s-au ciocnit și s-au influențat reciproc. Este interesantă asimilarea culturală și etnică a diferitelor comunități de Romi care trăiesc/ trăiau în perioada comunistă sau chiar înainte de Al Doilea Război Mondial în satele săsești, maghiare sau românești din Transilvania. În această privință, o problemă esențială pe care teza de doctorat o abordează este măsura în care a fost înregistrată rezistența Romilor față de programul de asimilare/ integrare lansat de statul comunist.

Literatura de specialitate face puține referiri la populația Romă înainte de 1989, majoritatea lucrărilor referindu-se pe scurt la Romi odată ce discursul istoric atinge subiecte particulare, cum ar fi: sclavia Romilor în Evul Mediu, schimbările sociale și economice, evoluțiile demografice, Revoluția din 1848 din Principatele Române, abolirea sclaviei, evenimentele celui de-Al Doilea Război Mondial, Holocaustul, regimul antonescian și perioada

comunistă. Mai târziu, perioada postcomunistă implică un boom istoriografic în ceea ce privește populația Romă care trăiește în România. În ceea ce privește cercetarea istoriei Romilor în postcomunism, există numeroase studii care acoperă trecutul Romilor de la prima documentare istorică a prezenței lor pe teritoriul României și până în prezent. Cu toate acestea, în ciuda faptului că istorici, antropologi și sociologi au publicat un număr mare de lucrări despre comunitățile de Romi din România, majoritatea acestor comunități nu dispun de o „istorie proprie” în formă documentată și care să transmită o imagine din interiorul propriilor comunități. Istoria Romilor din România constă într-un număr limitat de publicații care abordează istoria lor în secolul al XX-lea – studiile se opresc adesea cu sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, și anume cu deportarea Romilor în Transnistria și nu abordează istoria mobilității Romilor sau viața de zi cu zi a acestora în timpul perioadei comuniste. Această absență din istoriografia românească ar fi putut fi determinată de faptul că aceste comunități de Romi se caracterizează printr-o puternică tradiție orală, și nu au generat mărturii scrise ale existenței lor din trecut. Totuși, se remarcă câteva lucrări scrise de către Romi despre Romi, care fac referire la diferite comunități de Romi din România. Recent, istoriografia românească a fost îmbogățită de un număr semnificativ de lucrări care fac referire la comunitățile de Romi și la istoria lor, între acestea evidențiindu-se compendii și articole care pun sub semnul întrebării aspecte legate de nevoile materiale, culturale și spirituale ale acestor comunități. Chiar dacă cercetările publicate în România postdecembristă cuprind mai multe articole care abordează comunitățile de Romi, puține dintre ele abordează spațiul/ locuirea acestora și relațiile periferie-centru. O caracteristică comună a abordărilor recente din istoriografie este aceea că autorii nu insistă atât de mult asupra tradițiilor observabile în rândul Romilor, ci se orientează mai degrabă spre analiza relațiilor Romi-majoritari și a dinamicii sociale și culturale generate de aceste relații. De asemenea, nu se realizează o legătură între dinamica social-culturală a comunităților cu spațiul geografic ca habitat, care influențează nemărginit relațiile Romi-ne-Romi. Prin urmare, o cercetare asupra habitatului comunităților Rome este indispensabilă în construirea unei imagini generale asupra vieții și istoriei lor ca minoritate semnificativă în România postbelică și, mai precis, în regiunea Transilvaniei. Pentru a ancora prezenta cercetare în realitățile trecutului comunist, pe lângă analiza istoriografiei despre Romi în România, sunt de asemenea investigate documentele de arhivă, recensămintele oficiale înregistrate în perioada comunistă în România și „Buletinul oficial” (al Republicii Populare Române și al Republicii Socialiste România), care sunt în

permanență conectate la mărturiile orale înregistrate în diferite comunități de Romi din România și mai ales din Transilvania. Documentele oficiale permit o mai bună înțelegere a deciziilor politice care au vizat în mod direct și/ sau indirect comunitățile de Romi. În plus, în scopul înțelegerii sedentarizării comunităților Rome nomade din Transilvania, cercetarea a făcut uz de Registrele Parohiale Ortodoxe ale Botezurilor și Deceselor din câteva localități din județul Sibiu, unde trăiesc astăzi multe dintre fostele comunități nomade de Cortorari.

Fiind o cercetare de istorie orală, interviul este principala metodă prin care această cercetare prinde contur. Cercetătorul devine astfel actor în recuperarea istoriei, prin oportunitatea de a pune întrebări trecutului astfel încât să aducă la lumină informații care interesează tema abordată, evadând din paleta informațională existentă, din arhive și istoriografie. În cazul de față, informațiile fiind precare, aportul istoriei orale este vital, mai ales că, așa cum am menționat deja, populația Romă trăiește în orizontul tradiției și al oralității. În acest sens, cercetarea utilizează cele două principii ale „istoriei imediate” ilustrate de Jean-François Soulet în lucrarea „L’histoire immédiate. Historiographie, sources et méthodes”. Pe de o parte, cercetarea de față abordează evenimentele într-o „perspectivă verticală”, prin reconstituirea contextului evenimentelor înregistrate în cadrul interviurilor, și totodată prin scoaterea în evidență a continuităților, rupturilor, schimbărilor sau transformărilor de tot felul care apar în povestirile de viață rememorate de către intervievați. În acest sens, este interesant de examinat modul în care intervievații, aparținând diferitelor comunități de Romi din România, își construiesc amintirile, dezvăluind diferite circumstanțe cum ar fi: Al Doilea Război Mondial și deportarea Romilor în Transnistria, politica de sedentarizare a comunităților de Romi în perioada comunistă, procesul de sistematizare al teritoriului în perioada comunistă. Pe de altă parte, cel de-al doilea principiu pe care teza încearcă să-l angajeze este plasarea faptelor/ evenimentelor într-o „perspectivă orizontală”, având în vedere un context mai larg: astfel, spre exemplu sedentarizarea comunităților Rome nomade din România în perioada comunistă este analizată în contextul evenimentelor din blocul sovietic și măsurilor care vizează aceste comunități în Europa de Est și Uniunea Sovietică.

Originalitatea acestei cercetări rezidă tocmai în metodologia sa, centrată pe colectarea, păstrarea și interpretarea interviurilor de istorie orală înregistrate între 2014 și 2017 în diferite comunități de Romi din România, evidențiind povestiri cotidiene ale Romilor, plasate în contextul schimbărilor de după finele celui de-Al Doilea Război Mondial. Astfel, teza aduce în

discuție problematica spațiului/ locuirii Romilor dintr-o perspectivă istorică, mai degrabă decât una geografică sau sociologică, concentrându-se asupra contextelor sociale și culturale și a mobilității Romilor din Transilvania în perioada comunistă, și uneori făcând apel la perioada interbelică. Istoria orală aduce în prim-plan o serie de relatări despre condițiile de trai ale Romilor din Transilvania plasate în durată lungă (*longue durée*): perioada interbelică, anii celui de-Al Doilea Război Mondial, deceniile comuniste și anii de după 1989. Poveștile de viață ale oamenilor obișnuiți îmbogățesc istoria mișcărilor Romilor de la periferie spre centru și viceversa. Cercetarea se bazează pe 145 de interviuri de istorie orală (86 înregistrate în regiunea Transilvaniei), dintre care 66 cu bărbați și 79 cu femei, utilizând de asemenea câteva dintre cele 623 de interviuri înregistrate în proiectul „Povestea nespusă. O istorie orală a Romilor din România” (desfășurat în cadrul Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca, 2014-2017). Fără îndoială, o multitudine de date au fost înregistrate în urma campaniilor de teren, iar interviurile de istorie orală citate în capitolele acestei cercetări prezintă biografii, istorii familiale și istorii ale diverselor comunități de Romi care dezvăluie modul în care aceștia au trăit în epoca comunistă în Transilvania. Interviurile semistructurate au fost transcrise și câteva fragmente au fost traduse în limba engleză pentru a fi utilizate în corpul capitolelor lucrării. În centrul acestei cercetări se află patru subiecte de cercetare distincte, după cum urmează: sedentarizarea forțată a Romilor nomazi în timpul regimului comunist din România, locuirea Romilor în centrul fostelor sate și orașe săsești în aceeași epocă comunistă, politica de sistematizare a orașelor și satelor din România și comunitățile de Romi, și, în fine, mobilitatea comunităților de Romi meșteșugari care au reușit să se deplaseze în țară sub controlul strict al autorităților comuniste.

Primul capitol, intitulat „Sedentarizarea forțată a comunităților de Romi din Transilvania în perioada comunistă”, ilustrează poveștile de viață ale comunităților de Romi Cortorari care descriu sedentarizarea forțată a familiilor lor nomade începând cu anii '50. Acest capitol vizează prezentarea centrului, înțeles ca Statul comunist, respectiv autoritățile comuniste, care, prin implementarea politicii de sedentarizare a comunităților nomade de Romi (grupuri plasate în afara periferiei), au căutat să le aducă înspre periferie. În urma investigării arhivelor, istoriografiei și povestirilor de viață colectate în urma campaniilor de teren de istorie orală, câteva dintre întrebările de cercetare la care acest capitol răspunde sunt următoarele: Care a fost politica de stat cu privire la comunitățile nomade din primii ani de implementare a regimului comunist? Cum au trăit aceste comunități nomade? Unde își amplasau corturile/ șatrele? Cum își

amintesc Cortorarii anii comunismului? Când își amintesc și cum au perceput aceștia politica de sedentarizare? Capitolul 1 descrie, de asemenea, situația comunităților de Romi după sedentarizare: modul în care au reușit/ învățat să întrețină o gospodărie, să aibă un loc de muncă stabil și să își trimită copiii la școală, să renunțe la ocupațiile și obiceiurile tradiționale sau să găsească modalități de a le păstra. În cele din urmă, acest capitol investighează modul în care generațiile tinere de Cortorari fac referire la trecut, la poveștile părinților și bunicilor lor nomazi.

Capitolul 2, „Romi în casele săsești: politică a statului sau oportunitate?”, se concentrează asupra situațiilor în care familii de Romi s-au mutat în centrul unor foste orașe și sate din Transilvania, cum ar fi Reghin, Sighișoara, Brădeni, Uila sau Bradu, subliniind modul în care aceștia au ajuns să locuiască în respectivele case în perioada regimului comunist. De asemenea, se analizează modul în care comunitățile Rome sedentare sau cele recent sedentarizate au perceput migrația către fostul centru săsesc și schimbările pe care le-au întâmpinat în ceea ce privește stilul de viață, ocupațiile, tradițiile, religia sau limba. Astfel, Romii din periferie au ajuns în centru și l-au locuit pentru o perioadă de timp fie printr-o acțiune coordonată de centru (autoritățile comuniste), fie printr-o acțiune necontrolată în care periferia a intrat în centru la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial. Cercetarea a avut ca punct de plecare arhivele și istoriografia publicată după 1989. Apoi, prin intermediul interviurilor de istorie orală s-a urmărit colectarea și recuperarea povestirilor de viață ale Romilor din Transilvania în perioada comunistă privitoare la subiectul în cauză.

„Viața parazitară. Populația Romă și politica de sistematizare” abordează centrul (statul comunist), care învinuiește stilul de viață parazitar al periferiei și urmărește să îl schimbe și să îl controleze prin aplicarea politicii de sistematizare menită a eradica disparitățile existente între centru și periferie conducând, în cele din urmă, la construirea orașelor socialiste. În România, „reorganizarea așezărilor și a teritoriului” a afectat milioane de oameni din zonele urbane și rurale, inclusiv comunitățile marginalizate ale Romilor care au ajuns să fie explicit vizate din cauza comportamentului lor social periferic și a „stilului de viață parazitar”, considerat dăunător societății socialiste în construcție. Câteva dintre întrebările de cercetare la care cel de-al treilea capitol aduce răspunsuri sunt următoarele: Care au fost condițiile de locuit în zonele rurale și urbane periferice din România postbelică? Când și cum au decis autoritățile comuniste să distrugă așezările Rome periferice? Cum își amintesc Romii dislocările forțate în anii comunismului?

Ultimul capitol, intitulat „Mobilități și migrație ca stil de viață. Comunitățile de Romi din Transilvania în timpul regimului comunist”, își propune să evidențieze modul în care comunitățile de Romi din Transilvania au reușit să își practice meseriile și să se deplaseze în țară, în contextul legislației comuniste austere și sub supravegherea permanentă exersată de către organele de Miliție din fiecare județ. Capitolul 4 subliniază negocierile periferiei cu centrul în ceea ce privește mobilitatea în condițiile în care, prin intermediul ocupațiilor sale, periferia ajunge în centru și îl aprovizionează cu bunuri de primă necesitate. În acest sens, interviurile de istorie orală demonstrează incapacitatea regimului comunist de a reglementa modul în care Romii și-au câștigat existența practicând diferite meșteșuguri și/ sau comerțul stradal. Prin urmare, acest capitol se concentrează asupra povestirilor de viață ale diferitelor comunități meșteșugărești care au continuat să producă bunuri și să le vândă în timpul regimului comunist și care s-au mutat (de cele mai multe ori temporar, dar și permanent) în diferite zone din Transilvania, reușind să negocieze cu regimul. Persoanele intervievate, ale căror fragmente sunt citate în acest capitol, aparțin comunităților tradiționale de Gabori și Căldărari/ Cortorari, precum și fostelor comunități de cărămidari, pieptănari, lingurari, muzicieni și comercianți stradali.

Epilogul lucrării, „O poveste de viață de un secol. Război, pace și viața de zi cu zi a unui veteran de război Rom din Transilvania”, subliniază relația dintre periferie și centru, prezentând istoria trăită a unui interviuat de etnie Romă din Transilvania. Istoriile relatate în cadrul acestui interviu sunt povestiri din periferie, istorii ale discriminării și marginalizării și, în același timp, istorii ale integrării și aculturației. În acest sens, Epilogul abordează relația dintre comunitățile de Romi (înțelese ca periferie) și principalele evenimente istorice ale secolului XX (înțelese ca centru), prin intermediul poveștii de viață a unui veteran de război de etnie Romă, care rememorează o perioadă de un secol și jumătate într-un sat din județul Mureș, cuprinzând experiențele pe care le-a suferit familia sa și comunitatea de Romi în a doua parte a secolul al XIX-lea, la începutul secolului al XX-lea, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, în perioada comunistă și, în cele din urmă, în perioada de după 1989.

În cele din urmă, concluziile subliniază importanța acestei cercetări pentru istoria populației de Romi din România în secolul al XX-lea. În ceea ce privește anexele prezentei cercetări, primele trei, Anexele A, B și C, sunt documente elaborate de autoritățile comuniste (Inspectoratul Județean de Securitate și Miliția județului Cluj) privind situația Romilor din zonele lor de competență. Acestea se referă la numărul total al Romilor, numărul Romilor încadrați în

muncă, numărul celor fără loc de muncă și care au beneficiat de sprijin social, situația lor în ceea ce privește sedentarizarea și opțiunile lor religioase. Documentele prezintă acțiunile întreprinse de instituțiile menționate mai sus privind „integrarea populației Rome”, reducerea comportamentului antisocial, sedentalizarea grupurilor nomade, lupta împotriva parazitismului social și controlul migrației ilegale dintr-un județ în altul. Anexele D și E conțin formularele de consimțământ și ghidul de interviu utilizate în campaniile de teren, în timp ce ultimele două Anexe, F și G, prezintă două interviuri de istorie orală înregistrate în timpul campaniilor de teren din Transilvania, reprezentative pentru subiectul cercetării. Pentru a păstra autenticitatea acestora, ele sunt atașate în versiunea originală în limba română, cu rezumate în limba engleză.

Bibliografie

Lucrări generale, articole și studii

1. ***, *Directivele Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român cu privire la Planul Cincinal 1976-1980 și liniile directoare ale dezvoltării economico-sociale a României pentru perioada 1981-1990*, Editura Politică, București, 1974.
2. ***, Helsinki Watch Report, *Destroying ethnic identity. The persecution of Gypsies in Romania*, Helsinki Watch, 1991.
3. ***, *Il viaggio e la sosta. Storia e geografia della marginalità zingara*, Editura CLEUP, 1992, Padova.
4. ***, *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975.
5. ***, *Raport final*, Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, București, 2006.
6. ***, *Recensământul populației din 21 februarie 1956. Rezultate generale*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1959.
7. ***, *Recensământul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, Volumul I: "Populație - structura demografică", Direcția Centrală de Statistică, București, 1980.
8. ***, *Recensământul populației și al locuințelor din 7 ianuarie 1992*, Volumul I: "Populație - structura demografică".
9. ***, *Romanian History. Compendium*, Editura Didactică și Pedagogică, Bucharest, 1969.

10. ***, *Romano Butiq. Studiu despre mestesugurile rome*, broșură realizată în cadrul proiectului “Romano Cher – Casa Romilor”, 2013.
11. Achim Viorel, “Încercarea romilor din România de a obține statutul de naționalitate conlocuitoare (1948–1949)”, în *Revista istorică*, No. 5–6, 2010.
12. Achim Viorel, *Documente privind deportarea țiganilor în Transnistria*, Vol. I, București, Editura Enciclopedică, 2004.
13. Achim Viorel, *Țigani în istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998.
14. Acton Thomas, Hayes Michael, *Travellers, Gypsies, Roma: The Demonisation of Difference*, Editura Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2007.
15. Andreescu Gabriel, *Națiuni și minorități*, Editura Polirom, Iași, 2004.
16. Andreescu Gabriel, *Schimbări în harta etnică a României*, Editura CRDE, Cluj-Napoca, 2005.
17. Atkinson Robert, *Povestea vieții. Interviu*, Polirom, Iași, 2006.
18. Avram Cezar, Radu Roxana, Barbieru Mihaela, „Agrarian Policies in Communist and Post-Communist Romania: Interferences, Discontinuities and Consequences on the Social Development Level”, în *Revista de Științe Politice*, 2013.
19. Banu Florian, Dobre Florica, "Studiu introductiv" în *Actiunea "Recuperarea". Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)*, Editura Enciclopedică, București, 2011.
20. Barany Zoltan, *The East European Gypsies: Regime Change, Marginality and Ethnopolitics*, Cambridge University Press, 2002.
21. Bartash Volha, “The sedentarisation of Roma in the Soviet Union after 1956: A case study from the former Belarussian Soviet Socialist Republic” în *Romani Studies*, 2015.
22. Battaglia Gino, *La pentola di rame. Frammenti di vita del mondo dei nomadi*, Melusina Editrice, Roma, 1994.
23. Băcanu Mihai, *Țigani. Minoritate națională sau majoritate infrațională*, Editura Bravo Press, București, 1996.
24. Beck Sam, “The Emergence of The Peasant-Worker in a Transylvanian Mountain Community”, în *Dialectical Anthropology*, Vol. 1, No. 3, Elsevier Scientific Publishing Company, Amsterdam, 1976.

25. Becker Charles, Mendelsohn S. Joshua, Benderskaya Kseniya, *Russian urbanization in the Soviet and post-Soviet eras*, Human Settlements Group International Institute for Environment and Development, London, 2012.
26. Belkis Dominique, Coman Gabriela, Sîrbu Corina, Troc Gabriel, “Construirea urbană, socială și simbolică a cartierului Mănăștur” in *Ideea. Artă și societate*, No. 15-16, 2003.
27. Betea Lavinia, Diac Cristiana, Mihai Florin-Răzvan, Țiu Ilarion, *Lungul drum spre nicăieri. Germanii din România deportați în URSS*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012.
28. Bhopal Kalwant, Myers Martin, *Insiders, Outsiders and Others. Gypsies and identity*, University of Hertfordshire Press, Biddles Ltd, Great Britain, 2008.
29. Bocșan Nicolae, Leu Valeriu, *Identitate și alteritate. Studii de imagologie*, Editura Banatica, Reșița, 1996.
30. Boda Adrian, „*Eram toți ca frații...*” *Romii în armată în timpul regimului communist. Interviuri de istorie orală*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2018.
31. Bogdan Ionela, “A Life Story is Also a Serious Business. Feminine Narratives during Communist years in the Town of Sebeș” in *Annual of Oral History, No. XVI - The Roma in Romania: Sharing a Traumatic past- Living in a problematic present*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2015.
32. Bolovan Ioan, Bolovan Sorina, „Contribuții privind structura etnică și confesională a Transilvaniei în sec. XX”, în *Istorie și demografie, Studii privind societatea românească între secolele XVI-XX*, Sabin Manuilă, Cluj-Napoca, 1995.
33. Bonoli Renzo, Summa Vittoria, *Zingari verso dove. Atti del Seminario*, Bologna, 15-16 Gennaio, 1994.
34. Borșa Sanda, Croitor Mihai, *Colectivizarea agriculturii în România: mecanismele legislative ale subordonării lumii rurale (1949-1962)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009.
35. Boscoboinik Andrea, Ruegg François, *Nouvelles identités rom en Europe centrale & orientale*, Vol. XLVIII, March 2009.
36. Brubaker Rogers, Cooper Frederick, *Beyond “identity”*, in *Theory and Society*, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 2000.
37. Bucheru Georgeta, “Habitatul urban și mediul ambiant în condițiile civilizației socialiste”, în Al. Tănase, L. Miroș (coord.), *Coordonate valorice ale civilizației socialiste*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976.

38. Budeancă Florin Cosmin, *Imaginea etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918. Studiu de caz: județele Hunedoara, Alba, Sibiu*, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de Istorie și Filosofie, Teză de doctorat, 2007.
39. Bunescu Ioana, *Roma in Europe. The politics of collective identity formation*, Malmö University, Sweden, Ashgate, 2014.
40. Burtea Vasile, “Marginalizare istorică și cooperare socială în cazul populației de Rromi”, in *Revista de cercetări sociale*, No. 3, 1996.
41. Burtea Vasile, *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*, Editura LuminaLex, București, 2002.
42. Caravale C., Vacaterra A., Salsano F., D’Orazio L., *Zingari. Storia dei nomadi a Roma tra accoglienza e rifiuto*, Editrice Apes, 2012.
43. Chiciudean Ion, Halic Bogdan-Alexandru, *Imagologie. Imagologie istorică*, Editura Comunicare.ro, București, 2003.
44. Chis Vasile, Markus Olga, *The context for the study on Roma education from theory to empirical facts*, Educația 21, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2008.
45. Ciangă Iulia Floriana, *Peisajul urban în vedutismul transilvan*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2016.
46. Cole John W., “Familial Dynamics in a Romanian Worker Village”, in *Dialectical Anthropology*, Vol. 1, No. 3, Elsevier Scientific Publishing Company, Amsterdam, 1976.
47. Comănescu Aura, „Identitate și alteritate în cadrul minorităților naționale din România în perioada comunistă. Studiu de caz: Comunitatea germană din Orăștie” în *Sășii transilvăneni între statornicie și deșrădăcinare*, Gaiu Corneliu, Orga Valentin, Editura Accent, Bistrița, 2006.
48. Cosman Ioana, “How much is a Gypsy life worth. The Roma Holocaust in Romania: Past and Present”, in *Anuarul de Istorie Orală*, No. XVI, Editura Argonaut, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015.
49. Costea Ioan I., *Reghin. Destin și istorie*, Editura Petru Maior, Reghin, 2007.
50. Costea Ionuț, *Lazăr de la Rusca. Mitbiografia în comunism și postsocialism*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2008.
51. Cozannet Francoise, *Gli zingari. Miti e usanze religiose*, Editoriale Jaca Book SpA, Milano, 2000.

52. Crowe David M., *A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia*, Palgrave Macmillan Ltd., New York, 2007.
53. Crowe, David, *The Gypsies of Eastern Europe*, Editura St. Martin's Griffin, New York, 1995.
54. Cucu Vasile, *Sistematizarea teritoriului și localităților din România. Repere geografice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.
55. Culiciu Cristian, *Fenomenul sistematizării urbane în România comunistă. Studiu de caz: Oradea (1972-1989)*, Oradea, 2015.
56. Dărăbuș Carmen, *Străinul: schiță imagologică*, Editura Universității de Nord, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2009.
57. De Hart Jane Sherron, *Oral sources and contemporary history: dispelling old assumptions*, The Journal of American History, 1993.
58. Donert Celia, "The struggle for the soul of the Gypsy": marginality and mass mobilization in Stalinist Czechoslovakia", in *Social History*, 2008.
59. Dorin-Ioan Rus, *Contribuții la cunoașterea emigrației sașilor reghineni în perioada anilor 1944-1964*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2005.
60. Easthope Hazel, "A Place Called Home", in *Housing, Theory and Society*, vol. 21, No. 3, Routledge, 2004.
61. Engebriqsten, Ada, *Exploring Gypsiness. Power, Exchange and Interdependence in a Transylvanian Village*, Editura Berghahn Books, New York, 2007.
62. Erdentug Aygen, Colombjin Freek, *Urban Ethnic Encounters. The spatial consequences*, Routledge, New York, 2002.
63. Foley Anne, *Trailers and Tribulations: crime Deviance and justice in Gypsy and traveller Communities*, University of Cardiff, UMI Dissertation Publishing, 2010.
64. Fonseca Isabel, *Bury Me Standing: The Gypsies and Their Journey*, Vintage, 1996.
65. Fosztó László, *Diaspora and Nationalism: an Anthropological Approach to the International Romani Movement*, Regio 2003.
66. Fosztó László, Fleck Gabor (eds.), *Incluziune si excluziune: studii de caz asupra comunitatilor de romi din Romania*, Editura Institutului Pentru Protectia Minoritatilor Nationale si Editura Kriterion, Cluj-Napoca, 2009.
67. Fraser Angus, *Țigani*, Humanitas, București, 1998.
68. Fregolent Laura, *Periferia e periferie*, Aracne Editrice, Rome, 2008.

69. Frello Birgitta, “‘Inappropriate’ Europeans. On fear, space and Roma mobility”, in Marcel Endres, Katharina Manderscheid and Christophe Mincke (Eds.), *The Mobilities Paradigm. Discourses and ideologies*, Routledge, London, 2016.
70. Furtună Adrian Nicolae, *Roma culture between “cardboard boats” and reality*, Dykhtal Publishing House.
71. Furtună Adrian Nicolae, *Why Don’t They Cry? The Roma Holocaust and Their True Story*, Centrul de Cercetari Culturale si Sociale “Romane Rodimata”, Bucuresti, 2012.
72. Gainotti Merete Amann, Faconti Valentina, *Infanzia e adolescenza Rom. Osservazioni sulle nozioni corporee e sessuali*, Aracne Editrice, Roma, 2004.
73. Gal Susan, Kligman Gail, *Politicile de gen în perioada postcomunistă*, Editura Polirom, București, 2003.
74. Gardini Emilio, Masiello Sonia, *Periferia. Sguardi sociologici*, Edizioni Nuova Cultura, Roma, 2011.
75. Goina Călin, “O încercare de istorie socială: romii din Sântana, județul Arad” in Kiss Tamas, Foszto Laszlo, Fleck Gabor (eds.), *Incluziune si excluziune: studii de caz asupra comunitatilor de romi din Romania*, Editura Institutului Pentru Studiarea Problemelor Minoritatilor Nationale si Editura Kriterion, Cluj-Napoca, 2009.
76. Guy Will (ed.), *Between Past and Future. The Roma of Central and Eastern Europe*, University of Hertfordshire Press, 2001.
77. Honig, Emily, „Getting to the source: Striking lives: Oral history and the politics of memory”, in *Journal of Women’s History*, 1997.
78. Hoyler Michael (ed.), “Discussing imaginative geographies: Derek Gregory on representation, modernity and space”, in Gregory D., *Explorations in Critical Human Geography*, Heidelberg: Department of Geography, University of Heidelberg, Hettner-Lecture 1997.
79. Ioanid Radu, *Urbanizarea in Romania. Implicatii social-economice*, Editura Stiintifica si Enciclopedica, Bucuresti, 1978.
80. Ioanid Virgil, *Sisteme informaționale pentru luarea de decizii în sistematizare*, Editura Tehnică, București, 1978.
81. Iordachi Constantin, Dobrinu Dorin, “The Collectivization of Agriculture in Romania, 1949-1962”, in Constantin Iordachi, Arnd Bauerkämper, *The Collectivization of Agriculture*

in Communist Eastern Europe: Comparison and Entanglements, Bundesstiftung zur Aufarbeitung der SED-Diktatur, Berlin.

82. Janesick Valerie J., *Oral history. For the qualitative researcher*, The Guilford Press, New York, London, 2010.
83. Kupiszewski Marek, Berinde Diana, Teodorescu Virginia, Durham Helen, Rees Philip, *Internal migration and regional population dynamics in Europe: Romanian case study*, Report prepared for the Council of Europe and the European Commission, Univeristy of Leeds, 1997.
84. Leary Mark R., Tangney June Price, *Handbook of Self and Identity*, The Guilford Press, New York, London, 2012.
85. Lefebvre Henri, *The production of space*, translated by Donald Nicholson-Smith, Basil Blackwell Ltd., 1991.
86. Lepore Jill, “Historians who love too much: Reflections on microhistory and biography”, in *The Journal of American History*, June 2001.
87. Levinson Martin P., Sparkes Andrew C., “Gypsy Identity and Orientations to Space”, in *Journal of Contemporary Ethnography*, 2004.
88. Levitt Peggy, Jaworsky B. Nadya, “Transnational Migration Studies: Past Developments and Future Trends”, in *Annual Review of Sociology*, 2007.
89. Liegeois Jean-Pierre, *Zingari e Viaggianti. Dati socio-culturali. Dati socio-politici*, Strasburgo, 1985, Edizione Italiana: Lacio Drom, Centro Studi Zingari, Roma, 1987.
90. Marin Manuela, “Between Memory and Nostalgia: The Image of Communism in Romanian Popular Culture. A Case Study of Libertatea Newspaper” in *Palimpsest*, No. 5, Grudzien 2013.
91. Marin Manuela, “Resisting the State at the Periphery: Roma People in Communist Romania” in Stan L., Halfdanarsson G. (Eds.), *Untold Stories. Oral histories of the Roma People in Romania*, in print.
92. Marin Manuela, “Un prieten devotat nouă: Ioan Cioabă și Securitatea comunistă” in Lucian Vasile, Constantin Vasilescu, Alina Urs (Eds.), *Traversând comunismul. Conviețuire, conformism, compromis*, Editura Polirom, Iasi, 2016.
93. Marin Manuela, *Romii și regimul comunist din România. Marginalizare, integrare și opoziție*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017.

94. Marushiakova Elena, Popov Vesselin, “Historical and Ethnographic Background. Gypsies, Roma, Sinti.” in: Guy, W. (Ed.) *Between Past and Future: the Roma of Central and Eastern Europe*, 2001.
95. Matras Yaron, *Romani Migrations in the Post-Communist Era: Their Historical and Political Significance*, Cambridge Review of International Affairs, Vol. XIII, Nr.2.
96. Matras Yaron, *Scholarship and the Politics of Romani Identity: Strategic and Conceptual Issues*, RomIdent Working Papers, 2013.
97. Mărginean Mara, *Aesthetic Mechanisms of Stalinization in Romanian Architecture: The Case of Hunedoara, 1947-1954*, A thesis submitted to the College of Graduate Studies and Research, University of Saskatchewan, Saskatoon.
98. Mărginean Mara, *Ferestre spre furnalul roșu. Urbanism și cotidian în Hunedoara și Călan (1945-1968)*, Editura Polirom, Iași, 2015.
99. Mihăilescu Vintilă, Iancu Bogdan, Stroe Monica (Eds.), *Noi culturi. Noi antropologii*, Editura Humanitas, București, 2012.
100. Mincke Christophe, “From mobility to its ideology. When mobility becomes an imperative” in Marcel Endres, Katharina Manderscheid, Christophe Mincke (Eds.), *The Mobilities Paradigm. Discourses and ideologies*, Routledge, London, 2016.
101. Mionel Viorel, *România ghetourilor urbane. Spațiul vicios al marginalizării, sărăciei și stigmatului*, Editura ProUniversitaria, București, 2013.
102. Mocan Gabriela Ioana, *Problematica identității în comunicarea interculturală*, teză de doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Studii Europene, Cluj-Napoca, 2013.
103. Moldovan Aura, “Peripheralisation as a result and driving force of territorial mobility in post-socialist Romania”, in *European Spatial Research and Policy*, vol 24, No. 2, 2017.
104. Momanu Mariana, Samoilă Magda-Elena, “Adult education in the context of the communist education reform in Romania: Policies, institutions and Publications (1945-1955)”, in *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, no. 149, Elsevier Ltd., 2014.
105. Motta Giancarlo, Pizzigoni Antonia, *La casa e la citta. Saggi di analisi urbana e studi applicati alla periferia*, Edizioni Clup di Citta Studi, Milano, 1991.
106. Năstasă Lucian, Varga Andrea (eds.), *Minoritățile etnoculturale, mărturii documentare. Țigani din România (1919-1944)*, Editura Ethnocultural Diversity Resource Center, Cluj-Napoca, 2001.

107. Nistor Diana-Alexandra, "Postponed identities. Generations of Cortorari Gypsies in post-war Transylvania – wrinkled traditions and attempts towards 'modernization'", in *Anuarul de Istorie Orala*, No. XVI, Editura Argonaut, Presa Universitara Clujeana, Cluj-Napoca, 2015.
108. Nygård Stefan, Strang Johan, "Conceptual Universalization and the Role of the Peripheries", in *Contributions to the History of Concepts*, Vol. 12, Issue No.1, 2017.
109. O'Keeffe Brigid, *New Soviet Gypsies. Nationality, Performance, and Selfhood in the Early Soviet Union*, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013.
110. Olariu Călin (Ed.), *Povestea mea- povestea noastră. Gaborii din județul Mureș*, Editura Argonaut & Mega, Cluj-Napoca, 2016.
111. Olariu Călin-Andrei, "Urban construction patterns in the city of Cluj, 1952-1965" in *Studia Historia*, Issue no. 2, 2015.
112. Olariu Călin-Andrei, "We, too, were there! Roma people's remembrance of the Socialist City. Space, Memory and Oral History" in Stan L., Halfdanarsson G. (Eds.), *Untold Stories. Oral histories of the Roma People in Romania*, in evaluation at Palgrave, London.
113. Olivera Martin, *La tradition de l'intégration. Une ethnologie des Roms Gabori dans les années 2000*, Paris, 2012.
114. Orduna Allegrini María Gabriela, *Identity and identities: potentialities for social and territorial cohesion*, Publisher: Diputació de Barcelona.
115. Per Ronnas, *Urbanization in Romania. A geography of social and economic change since independence*, The Economic Research Institute Stockholm School of Economics, 1984.
116. Piasere Leonardo, *I rom d'Europa. Una storia moderna*, Editori Laterza, Bari, 2004.
117. Plainer Zsuzsa, "What to give in return? Suspicion in a Roma shantytown from Romania", in *Working Papers In Romanian Minority Studies*, No. 41, Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2011.
118. Pogany Istvan, *The Roma Cafe. Human Rights and the Plight of the Romani People*, Editura Pluto Press, Sterling Virginia, 2004.
119. Poledna Rudolf, *Sint ut sunt, aut non sint? Transformări sociale la sașii ardeleni după 1945*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.
120. Pons Emmanuelle, *Țigani din România. O minoritate în tranziție*, Editura Compania, București, 1999.

121. Pop Claudiu, *De la deportare la emigrare. Sașii din județul Târnava Mare (1940-1989). Studiu de istorie orală*, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Istorie și Filosofie, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2011.
122. Pop Iulia, *Memorie și suferință. Considerații asupra literaturii memorialistice a universului concentraționar comunist*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010.
123. Portelli Alessandro, *Storie orali. Racconto, immaginazione, dialogo*, Donzelli Editore, Roma, 2007.
124. Portelli Alessandro, *The death of Luigi Trastulli and other stories. Form and meaning in Oral history*, State University of New York Press, 1991.
125. Preda Mihaela-Daniela, “Demographic Behaviour of the Roma Population - Between Tradition and Modernity. Case study: Oltenia region, Romania”, *Journal of Studies and Research in Human Geography*, 2010.
126. Radosav Doru, “De la locurile memoriei la memoria locurilor”, in *Anuarul Institutului de Istorie Orală*, No. XI, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011.
127. Radu Cerasela, *From socialist governmentality to local governance: explaining differences in socio-economic practice among Roma in Romania*, CEU eTD Collection, Budapest, Hungary, 2007.
128. Robertson Douglas, Smyth James, McIntosh Ian, *Neighbourhood identity. People, time and place*, Stirling University, 2008.
129. Sala Gabriel, *Neamul țiganilor Gabori. Istorie, mentalități, tradiții*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2007.
130. Salazar Noel B., Smart Alan, “Introduction Anthropological Takes on (Im)Mobility”, in *Identities: Global Studies in Culture and Power*, Routledge, 2011.
131. Sărău Gheorghe, *Rromii. Incursiune în istoria și limba lor*, Editura Sigma, București, 2009.
132. Scott James C., *The art of not being governed. An Anarchist History of Southeast Asia*, New Haven, CT: Yale University Press, 2009.
133. Scotti Giacomo, *Zingaro, chi sei?*, Editrice Ferraro, Napoli, 1978.
134. Sheftel Anna, Zembrzycki Stacey, *Oral history off the record. Toward an ethnography of practice*, Palgrave Macmillan, New York, 2013.

135. Shopes Linda, "Editing Oral History for Publication", *Oral History Forum d'histoire orale* 31, 2011.
136. Siegelbaum Lewis H. (ed.), *Borders of Socialism. Private Spheres of Soviet Russia*, Palgrave Macmillan, New York, 2006.
137. Smith David M., Margaret Greenfields, *Gypsies and travelers in housing. The decline of nomadism*, Policy Press, 2013.
138. Smith Tracy, *Romani 'Gypsy' Women and Mainstream Health Services*, *European Journal of Women's Studies*, 1997.
139. Solange Montagne Villette, Hardill Irene, "Spatial peripheries, social peripheries: reflections on the 'suburbs' of Paris", in *International Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 27 No. 1/2, 2007.
140. Solimene Marco, *The challenge of defining the object of study. The case study of a group of bosnian roma*, Reykjavík, 2012.
141. Solimene Marco, *These Romanians have ruined Italy. Xoraxane Roma, Romanian Roma and Rome*, in *Journal of Modern Italian Studies*, nov. 2011.
142. Soulet Jean-François, *Istoria imediată*, Editura Corint, București, 2000.
143. Stan Lavinia S. (Ed.), *Annual of Oral History, No. XVI - The Roma in Romania: Sharing a Traumatic past- Living in a problematic present*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2015.
144. Stan Lavinia S., "Sharing a broken umbrella. Roma life-stories in communist Romania", in *Anuarul de Istorie Orala*, No. XVI, Editura Argonaut, Presa Universitara Clujeana, Cluj-Napoca, 2015.
145. Stewart Michael, *Vremea romilor*, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2014.
146. Suditu Bogdan, Vâlceanu Daniel-Gabriel, "Informal settlements and squatting in Romania: socio-spatial patterns and typologies", in *Human Geographies – Journal of Studies and Research in Human Geography*, 2013.
147. Taylor Becky, *Another Darkness, Another Dawn: A History of Gypsies, Roma and Travellers*. Reaktion Books Ltd., London, 2014.
148. Tărăbîc Mirela, *The collectivization of the Romanian agriculture and the economic consequences of this process (1949-1962)*, Tibiscus University of Timișoara.

149. Tesăr Cătălina-Constantina, “*Women Married off to Chalices*”: *Gender, Kinship and Wealth among Romanian Cortorari Gypsies*, University College London, Department of Anthropology, Ph.D. Dissertation 2012.
150. Thompson Paul, „The voice of the past. Oral history” în Perks Robert, Thomson Alistair, *The oral history reader*, Routledge, London, 2006.
151. Thomson Alistair, “Fifty years on: An international perspective on oral history”, in *The Journal of American History*, September 1998.
152. Toma Stefănia, Fosztó László, *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*, Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2011.
153. Trașcă Ottmar, „Etnici germani din România din Wehrmacht și Waffen SS, 1940-1944” în *Sașii transilvăneni între statornicie și deșrădăcinare*, Gaiu Corneliu, Orga Valentin, Editura Accent, Bistrița, 2006.
154. Trepte Sabine, “Social Identity Theory”, in J. Bryant & P. Vorderer (Eds.), *Psychology of Entertainment*, 2006.
155. Troc Gabriel, “‘După blocuri’ sau despre starea actuală a cartierelor muncitorești” in *Ideea. Artă și societate*, No. 15-16, 2003.
156. Troc Gabriel, “Transnational migration and Roma self-identity: two case studies”, in *Studia UBB Sociologia*, LVII, 2, 2012.
157. Turnock D., “The changing Romanian countryside: the Ceausescu epoch and prospects for change following the revolution” in *Environment and Planning C: Government and Policy*, Vol. 9, 1991.
158. Țiu Ilarion, “Ceaușescu și problema sistematizării rurale” in *Sfera politicii*, Vol. XXII, No. 2 (178), March- April 2014.
159. Vasile Valentin, *Viața cotidiană a românilor între anii 1941-1965*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014.
160. Vermeersch Peter, *Roma Identity and Ethnic Mobilization in Central European Politics*, Paper presented at the workshop on identity politics ECPR joint sessions Grenoble, 2001.
161. Vermeesch Peter, *The Romani Movement: Minority Politics and Ethnic Mobilization in Contemporary Central Europe*, Berghan Books, 2007.

162. Villa Eliana, “The Cultural Evolution of Roma Population in Romania: From the Inter-War Period to Ceausescu Dictatorship” in *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol. 3, January 2012.
163. Vincze Enikő (Ed.), “Spatialization and racialization of social exclusion. The social and cultural formation of ‘gypsy ghettos’ in romania in a european context”, in *Studia Universitas Babes-Bolyai*, Vol. LVIII, Issue no. 2, 2013.
164. Wiernicki Krzysztof, *Nomadi per forza. Storia degli zingari*, Rusconi Libri, Milano, 1997.
165. Wilson O. Simon, “Centre-Periphery Relationship in The Understanding of Development of Internal Colonies”, in *International Journal of Economic Development Research and Investment*, Vol. 2, No. 1, 2011.
166. Yow Valerie Raleigh, *Oral history. A guide for the humanities and social sciences*, AltaMira Press, Oxford, 2005.
167. Zamfir Cătălin, *Indicatori privind comunitățile de romi din România*, Institutul de Cercetare a Calității Vietii, București, 2002.
168. Zamfir Cătălin, Preda Marian, *Romii în România*, Editura Expert, București, 2002.
169. Zamfir Cătălin, *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, Editura Alternative, București, 1993.
170. Zarycki Tomasz, “An Interdisciplinary Model of Centre-Periphery Relations: A Theoretical Proposition”, in *Regional and Local Studies*, special issue 2007.
171. Zăloagă Marian, „Mobilitatea țiganilor: despre implicațiile politico-ideologice și practice ale unor concepte” in *Studia Universitatis „Petru Maior”, Historia*, Târgu Mureș, 2006.
172. Zlato Bruno Levak, Karpati Semzejana Mirella, *Rom Sim. La tradizione dei Rom Kalderasa*, Edizione Lacio Drom, Roma, 1984.

Interviuri de istorie orală citate în teza de doctorat

1. A.U., interview by the author, audio file no. 1169, Oral History Institute Archives, Cluj-Napoca, Romania (further OHIA), Huedin, Cluj County, July 15, 2015.
2. Andrei Gherghina Maria, interview by the author, audio file, no. 1571, OHIA, Măcin, Tulcea County, August 9, 2016.

3. B.G., interview by Ionela Bogdan, audio file no. 1264, OHIA, Ostroveni, Dolj County, August 6, 2015.
4. B.P, interview by the author and Ionela Bogdan, audio file no. 1146, OHIA, Budiu Mic, Mureș County, July 6, 2015.
5. B.Q., interview by the author, Ionela Bogdan and Călin Olariu, audio file, no. 1151, OHIA, Ceuașu de Câmpie, Mureș County, July 8, 2015.
6. B.T., interview by the author, Ionela Bogdan and Lavinia Costea, audio file, no. 1143, OHIA, Crăcinești, Mureș County, July 4, 2015.
7. B.V., interview by the author, audio file, no. 1186, OHIA, Șaeș, Mureș County, July 25, 2015.
8. Barcsa Anton, Frigor Rudi, interview by the author and Ionela Bogdan, audio file, no. 1443, OHIA, Reghin, Mureș County, September 6, 2015.
9. Boroș Silvia, interview by the author and Ionela Bogdan, audio file, no. 1442, OHIA, Uila, Mureș County, September 6, 2015.
10. Bugnariu Alexandru, interview by the author, audio file, no. 1410, OHIA, Reghin, Mureș County, August 19, 2015.
11. Burcea Ștefan, interview by the author and Ionela Bogdan, video file no. 1138, OHIA, Crăciunești, Mureș County, July 2, 2015.
12. C.A., interview by the author, audio file, no. 1106, OHIA, Ighișu Vechi, Sibiu County, June 6, 2015.
13. C.Q., interview by Ionela Bogdan, audio file, no. 1039, OHIA, Florești, Cluj County, January 22, 2015.
14. Căldărar Elisabeta, interview by Ionela Bogdan, audio file, no. 1080, OHIA, Merghindeal, Sibiu County, May 21, 2015.
15. Căldărar Emil, interview by the author, audio file, no. 1075, OHIA, Merghindeal, Sibiu County, May 20, 2015.
16. Căldărar Maria, interview by the author, audio file, no. 1084, OHIA, Cincu, Brașov County, June 3, 2015.
17. Căldărar Maria, interview by the author, audio file, no. 1095, OHIA, Ucea de Jos, Brașov County, June 5, 2015.

18. Căldărar Mihai, interview by the author, audio file, no. 1115, OHIA, Sâmbăta de Jos, Braşov County, June 8, 2015.
19. Căldărar Victor, interview by the author, audio file, no. 1075, OHIA, Merghindeal, Sibiu County, May 20, 2015.
20. Cercea Nicolae, interview by Ionela Bogdan, audio file, no. 1088, OHIA, Cincu, Brasov County, June 6, 2015.
21. Chiriac Lucica, interview by Ionela Bogdan, audio file, no. 1447, OHIA, Reghin, Mureş County, September 7, 2015.
22. Ciurar Valeria, interview by the author, audio file, no. 1185, OHIA, Brădeni, Sibiu County, July 25, 2015.
23. Clopotar Dănilă, interview by the author and Ionela Bogdan, audio and video file, no. 1075, OHIA, Merghindeal, Sibiu County, May 20, 2015.
24. Clopotar Victor, interview by Ionela Bogdan, audio file, no. 1110, OHIA, Cincu, Brasov County, June 7, 2015.
25. Crăiescu Ileana, interview by the author, audio file, no. 1444, OHIA, Reghin, Mureş County, September 7, 2015.
26. Crescu Elisabeta, interview by Ionela Bogdan, audio file no. 1446, OHIA, Reghin, Mures0 County, September 7, 2015.
27. Crişan Dumitru, interview by the author, audio file, no. 1038, OHIA, Floreşti, Cluj County, January 22, 2015.
28. David Simona, interview by Sînziana Preda, audio file no. 1171, OHIA, Timișoara, Timiș County, July 16, 2015.
29. Dilo Rupi, interview by the author, audio file no. 1071, OHIA, Șoard, Mureş County, April 25, 2015.
30. Drăgoiu Vasile Sorin, interview by Ionela Bogdan and Calin Olariu, audio file, no. 1051, OHIA, Sebeş, Alba County, February 6, 2015.
31. E.D., interview by the author and Ionela Bogdan, audio file no. 1268, OHIA, Ostroveni, Dolj County, August 6, 2015.
32. Fus Liuba, interview by Sînziana Preda, audio file, no. 1175, OHIA, Timișoara, Timiș County, July 16, 2015.

33. Gabor Banu, interview by the author *et.all*, audio file no. 1145, OHIA, Crăciunești, Mureș County, July 6, 2015.
34. Gabor Cătălina, interview by the author, audio file, no. 1150, OHIA, Tg. Mureș, Mureș County, July 7, 2015.
35. Gabor Rupi, interview by Ionela Bogdan and Calin Olariu, audio and video file, no. 1149, OHIA, Tg. Mureș, Mureș County, July 7, 2015.
36. Gabor Tereza, interview by the author, audio file, no. 1148, OHIA, Tg. Mureș, Mureș County, July 7, 2015.
37. Gliga Saveta, interview by the author, audio file, personal archive, Dedrad, Mureș County November 2013.
38. Grancea Eva, interview by the author, audio file, no. 1314, OHIA, Mihai Viteazu, Mureș County, August 22, 2015.
39. Hoca Stela, interview by the author, audio file, no. 1036, OHIA, Florești, Cluj County, January 22, 2015.
40. Horko Bella, interview by the author and Ionela Bogdan, audio file no. 1141, OHIA, Satu Nou, Mureș County, July 3, 2015.
41. Iancu Margareta, interview by the author *et.all*, audio file, no. 1057, OHIA, Sebeș, Alba County, February 7, 2015.
42. Kalo Ioan, interview by the author, audio file, no. 1164, OHIA, Huedin, Cluj County, July 14, 2015.
43. Karoly Aron, interview by Sînziana Preda, audio file, no. 1497, OHIA, Oradea, Bihor County, June 11, 2016.
44. Maria (Anonymous), interview by the author, audio file, no. 1162, OHIA, Cincu, Brasov County, June 7, 2015.
45. Notar Elisabeta, interview by the author, audio file, no. 1114, OHIA, Sâmbăta de Jos, Brașov County, June 8, 2015.
46. Poțo Augustin, interview by the author, audio file, no. 1407, OHIA, Petelea, Mureș County, August 18, 2015.
47. Șandru Ioan, interview by the author, audio file, no. 1426, OHIA, Saschiz, Mureș County, August 22, 2015.

48. Tambac Ion, interview by the author, audio file, no. 1425, OHIA, Sighișoara, Mureș County, September 7, 2015.
49. Țuțura Adriana, interview by the author and Ionela Bogdan, audio file, no. 1442, OHIA, Uila, Mureș County, September 6, 2015.
50. Ursu Valeria, interview by the author, audio file no. 1232, OHIA, Loman, Alba County, July 31, 2015.
51. Virag Alexandru, interview by Sînziana Preda, audio file, no. 1176, OHIA, Timișoara, Timiș County, July 16, 2015.
52. Virag Alexandru, interview by the author, audio file, no. 1655, OHIA, Timișoara, Timiș County, June 7, 2017.

Arhive

1. Serviciul Arhivele Naționale Istorice Centrale (further ANIC), Arhivele Naționale ale României, Fond “Președenția Consiliului de Miniștri”, Dossier No. 1929.
2. ANIC, Fund “Comitetul Central al Partidului Comunist Român”, Secția organizatorică, Dossier No. 25.
3. National Council for Studying the Securitate Archives (further ACNSAS), Documentary Fund, Dossier No. 8685.
4. ACNSAS, Fund “Direcția Cercetare, Expoziții, Publicații”, Dossier No. 137, Vol. 25.
5. ACNSAS, Documentary Fund, Dossier No. 144.
6. ACNSAS, Documentary Fund, Dossier No. 11201.
7. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Legiunea de Jandarmi a Judetului Năsăud”, Dossier No. 63.
8. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Sfatul Popular Raional Bistrița. Secretariat”, Dossier No. 44.
9. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Legiunea de Jandarmi a Judetului Năsăud”, Dossier No. 205.
10. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Legiunea de Jandarmi a Județului Năsăud”, Dossier No. 150.
11. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Comisia de Plasă pentru Aplicarea Reformei Agrare Lechința”, Dossiers No. 1.

12. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Comisia de Plasă pentru Aplicarea Reformei Agrare Lechința”, Dossiers No. 4.
13. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Comisia de Agricultură a județului Năsăud 1948”, Dossier No. 113.
14. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Comisia de Reformă Agrară a Plasei Beclean”, Dossier No. 5.
15. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Comisia de Agricultură a județului Năsăud 1947”, Dossier No. 27.
16. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Comisia de Plasă pentru Aplicarea Reformei Agrare Lechința”, Dossier No. 31.
17. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Legiunea de Jandarmi a Județului Năsăud”, Dossier No. 226.
18. Arhivele Naționale Bistrița Năsăud, Fund “Legiunea de Jandarmi a Județului Năsăud”, Dossier No. 78.
19. Arhivele Naționale Mureș, Fund “Jandarmeria Județului Mureș”, Dossier No. 330.
20. Arhivele Naționale Mureș, Fund “Jandarmeria Deda”, Dossier No. 260.
21. Arhivele Naționale Mureș, Fund “Jandarmeria Tg. Mureș”, Dossier No. 492.
22. Arhivele Naționale Mureș, Fund “Jandarmeria Județului Mureș”, Dossier No. 545.
23. Official Bulletin of the Socialist Republic of Romania, No. 60, October 1, 1966.
24. Official Bulletin of the Socialist Republic of Romania, No. 64, May 15, 1968.
25. Official Bulletin of the Socialist Republic of Romania, no. 148, December 19, 1969.
26. Official Bulletin of the Socialist Republic of Romania, No. 33, April 13, 1970.
27. Official Bulletin of the Socialist Republic of Romania, No. 87, July 20, 1970.
28. Official Bulletin of the Socialist Republic of Romania, No. 79-80, July 23, 1972.
29. Official Bulletin of the Socialist Republic of Romania, No. 135, November 1, 1974.
30. Official Bulletin of the Socialist Republic of Romania, No. 123, November 26, 1975.
31. The Orthodox Parish Registers of Baptisms and Deaths in the villages of Merghindeal and Porumbacu de Jos.